

Patient safety when practicing a physiotherapist

Bezpieczeństwo pacjenta przy wykonywaniu zawodu fizjoterapeuty

Marcin Mikos (1), Mateusz Curyło (2), Grzegorz Juszczyk (3), Aleksandra Czerw (3)

(1) Polskie Towarzystwo Prawa Medycznego

(2) Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego

(3) Warszawski Uniwersytet Medyczny, Zakład Zdrowia Publicznego

Abstract

Patient safety is a key criterion for assessing the medical profession. In addition to well-established theory and practice in the field of the safety of medical services provided by physicians and nurses, this is a new issue for medical professions that have recently gained professional independence. They belong to the profession of a physiotherapist who obtained professional independence under the Physiotherapist's Act of 25 September 2015 [1]. The law has adopted innovative patient safety solutions that will be analyzed in this publication. Their performance is supervised by a professional body of physiotherapists entitled to exercise proper care over the profession.

The paper analyzes the law governing the practice of physiotherapist profession in the area of patient safety solutions, in particular the right to refuse to perform a medical order and to observe the safety rules in the exercise of the physiotherapist profession as well as the use of

the denial and denunciation of events that compromise the patient's safety. An analysis of case law in patient safety assurance has also been carried out.

Key words: patient safety, physiotherapist

Abstrakt

Bezpieczeństwo pacjenta jest kluczowym kryterium oceny wykonywania zawodów medycznych. Obok ugruntowanej teorii i praktyki, w zakresie bezpieczeństwa świadczeń medycznych wykonywanych przez lekarzy i pielęgniarki, jest on nowym zagadnieniem dla zawodów medycznych, które stosunkowo niedawno uzyskały samodzielność zawodową. Należy do nich zawód fizjoterapeuty, który samodzielność zawodową uzyskał na mocy ustawy z dnia z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty [1]. W ustawie przyjęte zostały nowatorskie rozwiązania w zakresie bezpieczeństwa pacjenta, które będą przedmiotem analizy w niniejszej publikacji. Nad ich realizacją czuwa samorząd zawodowy fizjoterapeutów uprawniony do sprawowania pieczy nad należyty wykonywaniem tego zawodu.

W pracy dokonano analizy przepisów prawa regulujących wykonywanie zawodu fizjoterapeuty w zakresie rozwiązań służących bezpieczeństwu pacjenta, w szczególności prawa do odmowy wykonania zlecenia lekarskiego oraz przestrzegania zasad bezpieczeństwa w przy samodzielnym wykonywaniu zawodu fizjoterapeuty, jak również stosowania wytyku oraz denuncjacji zdarzeń naruszających bezpieczeństwo pacjenta. Przeprowadzona została także analiza orzecznictwa w obszarze gwarancji bezpieczeństwa pacjenta.

Słowa klucze: bezpieczeństwo pacjenta, fizjoterapeuta

Wprowadzenie:

Bezpieczeństwo pacjenta jest kluczowym kryterium oceny wykonywania zawodów medycznych. Obok ugruntowanej teorii i praktyki, w zakresie bezpieczeństwa świadczeń medycznych wykonywanych przez lekarzy i pielęgniarki, jest on nowym zagadnieniem dla zawodów medycznych, które stosunkowo niedawno uzyskały samodzielność zawodową. Należy do nich zawód fizjoterapeuty, który samodzielność zawodową uzyskał na mocy ustawy z dnia z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty [1]. W ustawie przyjęte zostały nowatorskie rozwiązania w zakresie bezpieczeństwa pacjenta, które będą przedmiotem analizy w niniejszej publikacji. Nad ich realizacją czuwa samorząd zawodowy fizjoterapeutów uprawniony do sprawowania pieczy nad należyty wykonywaniem tego zawodu.

W pracy dokonano analizy przepisów prawa regulujących wykonywanie zawodu fizjoterapeuty w zakresie rozwiązań służących bezpieczeństwu pacjenta, w szczególności

prawa do odmowy wykonania zlecenia lekarskiego oraz przestrzegania zasad bezpieczeństwa w przy samodzielnym wykonywaniu zawodu fizjoterapeuty, jak również stosowania wytyku oraz denuncjacji zdarzeń naruszających bezpieczeństwo pacjenta. Przeprowadzona została także analiza orzecznictwa w obszarze gwarancji bezpieczeństwa pacjenta.

Fizjoterapeuta jako gwarant bezpieczeństwa

Wykonywanie zawodu fizjoterapeuty polega na udzielaniu pacjentom świadczeń zdrowotnych, w szczególności na prowadzeniu przez fizjoterapeutę diagnostyki funkcjonalnej pacjenta, kwalifikowaniu, planowaniu i prowadzeniu fizykoterapii, kinezyterapii oraz masażu. Do uprawnień zawodowych fizjoterapeutów należy także zlecenie wyrobów medycznych, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 38 ust. 4 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 345, 1830 i 1991), dobieranie do potrzeb pacjenta wyrobów medycznych, nauczanie pacjentów posługiwania się wyrobami medycznymi, prowadzenie działalności fizjoprofilaktycznej, polegającej na popularyzowaniu zachowań prozdrowotnych oraz kształtowaniu i podtrzymywaniu sprawności i wydolności osób w różnym wieku w celu zapobiegania niepełnosprawności, jak również wydawanie opinii i orzeczeń odnośnie do stanu funkcjonalnego osób poddawanych fizjoterapii oraz przebiegu procesu fizjoterapii. Przepisy prawa, podobnie jak w przypadku innych samodzielnich zawodów medycznych określają kluczowe zasady wykonywania tego zawodu.

Ustawa o zawodzie fizjoterapeuty posługuje się wprost koniecznością dbałości o bezpieczeństwo pacjenta, jako naczelną zasadą wykonywania zawodu fizjoterapeuty, obok należytej staranności, etyki zawodowej, poszanowania praw pacjenta oraz przestrzegania zasad aktualnej wiedzy medycznej (art. 4). Także szczegółowy zakres czynności zawodowych fizjoterapeuty określany przez ministra zdrowia w formie rozporządzenia, w świetle delegacji ustawowej powinien zostać sformułowany w oparciu o kryterium konieczności koniecznością zapewnieni bezpieczeństwa zdrowotnego pacjentów (art.4 ust.7).

Wprost wyrażony paradygmat dbałości o bezpieczeństwo pacjenta jest rozwiązaniem o charakterze pionierskim i nowatorskim jeśli chodzi o polskie prawo medyczne. Fizjoterapeuta w świetle prawa stał się bowiem formalnym gwarantem bezpieczeństwa pacjenta, wobec którego podejmuje świadczenia zdrowotne i który ponosi odpowiedzialność za negatywne skutki naruszenia reguł bezpieczeństwa świadczeniobiorcy. Instytucja gwaranta bezpieczeństwa, w świetle odpowiedzialności karnej posiada w doktrynie bogaty zbiór orzeczeń. Gwarant nienastąpienia skutku o którym mowa w art. 2 k.k. podlega odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie wówczas tylko, gdy ciążył na nim prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi, co ma miejsce w przypadku fizjoterapeutów. Jak zwraca się uwagę w orzecznictwie bycie gwarantem rodzi powinność podejmowania takich starań, aby nie dopuścić do niebezpieczeństwa powstania skutku [2]. Zakres tej gwarancji u fizjoterapeuty będzie analogiczny, jak w przypadku lekarza, który zobowiązany jest do odwracania niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia pacjenta, a nie tylko do niezwiększania zagrożenia. Ma on także obowiązek wdrożyć wszystkie działania, które w danej sytuacji dają szansę na wykluczenie, ograniczenie lub neutralizację niebezpieczeństwa [3].

Za naruszenie reguł bezpieczeństwa mających negatywne skutki dla życia i zdrowia pacjenta fizjoterapeuta może zostać pociągnięty do odpowiedzialności cywilnej, karnej oraz dyscyplinarnej. W przypadku tej ostatniej, ustawa o zawodzie fizjoterapeuty wprowadziła środek w zakresie bezpieczeństwa pacjenta w postaci tymczasowego zawieszenia prawa

wykonywania zawodu. Realizacja tego środka jest możliwa wówczas gdy w przypadku gdy postępowaniu wyjaśniającym lub przeprowadzonym przed sądem dyscyplinarnym zebrane zostaną dowody, które wskazują z dużym prawdopodobieństwem, że osoba obwiniona popełniła przewinienie zawodowe, a rodzaj tego przewinienia wskazuje, że wykonywanie przez osobę obwinioną zawodu zagraża bezpieczeństwu pacjentów lub grozi popełnieniem kolejnego przewinienia zawodowego. Wówczas sąd dyscyplinarny może wydać postanowienie o tymczasowym zawieszeniu prawa wykonywania zawodu przez osobę obwinioną na okres nieprzekraczający 12 miesięcy, które posiada rygor natychmiastowej wykonalności (art. 102. 1)

Odmowa wykonania polecenia lekarskiego

W prawie wykonywania zawodów medycznych, z uwagi m.in. bezpieczeństwo pacjenta, funkcjonuje prawo do odmowy wykonywania zlecenia lekarskiego. Prawo to posiadają m.in. diagnosta laboratoryjny, pielęgniarka i położna. Prawo to również ustawodawca przyznał osobom wykonującym zawód fizjoterapeuty. W przypadku uzasadnionych wątpliwości odnoszących się do zleceń lekarza w zakresie fizjoterapii, fizjoterapeuta ma prawo domagać się od lekarza, który wydał zlecenie, by uzasadnił potrzebę jego wykonania, a także prawo odmowy wykonania określonego świadczenia. Odmowę wykonania świadczenia fizjoterapeuta uzasadnia w dokumentacji medycznej i informuje o niej lekarza zlecającego (art.6 ust.2) [1]. Ustawa nie precyzuje bliżej pojęcia uzasadnionych wątpliwości, dlatego fizjoterapeuta podejmując taką decyzję powinien kierować się przede wszystkim aktualną wiedzą medyczną, jak również kryterium dbałości o bezpieczeństwo pacjenta wyrażonym w art. 4 ust.7. W stosunku do fizjoterapeutów przyjąć należy analogicznie doktrynę prawa medycznego wypracowaną w tym obszarze dla pielęgniarek, zgodnie z którą wykonanie zlecenia, które może spowodować szkodę u pacjenta, nie zwalnia pielęgniarki od odpowiedzialności prawnej w sytuacji, gdy wykonała zlecenie, wiedząc o jego możliwych negatywnych konsekwencjach [4]. Zawody te w świetle przepisów prawa posiadają bowiem samodzielność zawodową, co wiąże się z indywidualną odpowiedzialnością za działania bądź zaniechania w działaniu uwarunkowane aktualną wiedzą medyczną oraz należyta starannością zawodową.

Wytyk dotyczący naruszenia bezpieczeństwa pacjenta

Innym nowatorskim rozwiązaniem w obszarze bezpieczeństwa pacjenta, przyjętym w ustawie o zawodzie fizjoterapeuty jest instytucja swoistego „wytyku”, a więc zwrócenia uwagi na powstałe uchybienie, którą można porównać z rozwiązaniem znanym dotychczas w postępowaniu przed sądami powszechnymi. Przepisy ustawy o zawodzie fizjoterapeuty zobowiązują osoby wykonujące zawody medyczne, które stwierdzą naruszenie zasad wykonywania zawodu fizjoterapeuty, do niezwłocznego przekazania uwagi o tym uchybieniu osobie naruszającej zasady wykonywania zawodu. W przypadku nieskuteczności tego działania, gdy dalsze naruszanie zasad wykonywania zawodu fizjoterapeuty może prowadzić do zagrożenia życia lub zdrowia pacjenta, osoba wykonująca zawód medyczny niezwłocznie zawiadamia o tym bezpośredniego przełożonego fizjoterapeuty oraz Rzecznika Dyscyplinarnego fizjoterapeutów. Choć stosowanie wytyku oraz denuncjacja mogą budzić zrozumiałe wątpliwości natury etycznej, to jednak z punktu widzenia budowania kultury bezpieczeństwa pacjenta oraz prewencji zdarzeń niepożądanych środki te mają niezwykle

istotne znaczenie i z pewnością mogą stać się regułą postępowania dla innych zawodów medycznych.

Podsumowanie:

Rolą samorządów zawodowych zawodów zaufania publicznego jest sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodów. Wykonywanie tego zadania korporacji zawodowych, w przypadku profesji medycznych sprowadza się do sprawowania nadzoru nad należyтым wykonywaniem zadań zawodowych, w zgodzie z aktualną wiedzą medyczną oraz etyką zawodową. Nowym, wyodrębnionym kryterium wykonywania zawodów medycznych stało się bezpieczeństwo pacjenta. Ustawa o zawodzie fizjoterapeuty z 2015 roku [1] jest przykładem wprowadzenia nowoczesnych rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa pacjenta.

Wnioski:

1. Rozwiązania przyjęte w ustawie o zawodzie fizjoterapeuty pozwalają samorządowi zawodowemu tej grupy na rzeczywiste sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu fizjoterapeuty.
2. Przyjęte rozwiązania prawne mające na celu przestrzeganie prawa pacjenta do bezpiecznej opieki zdrowotnej na tle innych ustaw regulujących wykonywanie zawodów medycznych w Polsce uznać należy za rozwiązania nowatorskie.
3. Reguły dotyczące dbałości o bezpieczeństwo pacjenta przyjęte w ustawie o zawodzie fizjoterapeuty mogą znaleźć zastosowanie w przypadku innych zawodów medycznych w Polsce.

Piśmiennictwo:

- [1] Ustawa z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty (Dz.U. 2015 poz. 1994).
- [2] Sąd Okręgowy w Tarnowie, Sygn. akt II Ka 438/14.
- [3] Niemczyk F. Lekarz jako gwarant życia i zdrowia człowieka w rozumieniu art. 160 kodeksu karnego. Puls, 2015;10:16.
- [4] Karkowska D, Włodarczyk CW. Prawo medyczne dla pielęgniarek. Wolters Kluwer. Warszawa, 2013